Jaargang 1 - nr. 1 - 27 januari 2026

Archipel School

Blad voor geestelijke opvoeding

GEREFORMEERDE VADEREN : VAN CALVIJN TOT VELEMA

Calvijn stelt de mens kan niks. Het zijn passieve lijdenswerken wanneer de mens daar ligt. Het zijn armoedswerken die normaal gesproken geen loon opbrengen, en de mens mag ook het loon niet zelf bepalen, dus in die zin is het loon omgeven met genade, in de zin dat God het loon bepaalt.

Normaal gesproken stelt Calvijn het bot, geeft dan nuance, en stelt het dan weer bot, als botjes met veren die eraan hangen. Calvijn redeneert vanuit het bot. Hij gaat daar zeker niet te snel in, en trekt het ook weer snel terug, zodat de mens het niet kan misbruiken.

Geestelijken worden geroepen, uit hun families, worden afgezonderd, zodat ze zich volledig op hun taak kunnen richten. Dat was met Samuel zo, Jeremia, Jezus, alle oude profeten, en later de monniken. Die moet je loslaten.

God's mooie schepping is vernietigd. Ouderlijke zorg wordt verwijten genoemd. De mens laat zich niets gezeggen. Voor ouderlijke correctie staat de mens niet veel open, en lacht erom.

Het is een teken van de tijd dat kinderen ongehoorzaam zijn aan hun ouders en zich niets laten gezeggen.

Wie kan leven in een wereld van zoveel haat ? Men praat overal vrolijk omheen. Dingen in je leven vallen weg. Iemand zei eens dat de wereld er niet is om je gelukkig te maken, maar om je te frustreren zodat je God in je binnenste gaat zoeken. Dat is je enige kans voor leven. De rest is allemaal ijdel bedrog.

In deel 8 van Veelvuldig vragen naar de weg uit 1993 stelde J.H. Velema, christelijk gereformeerde predikant (1917-2007) dat Saul een man was die eigenwillige wegen ging om de Heere te dienen op zijn eigen wijze, en die God's bevelen interpreteerde naar eigen snit en smaak. We zien in het leven van J.H. Velema dat hij echt tegen deze geest heeft gestreden. Hij is er tegen opgestaan, tegen de Saul mentaliteit. Hij stelde dat het geestelijke van God van Saul vertrok door zijn gedrag. We moeten zo oppassen. Oppassen voor religieuze vanzelfsprekendheid, veronderstelde wedergeboorte. J.H. Velema wees op het belang van de vreze des Heeren. Hij werkte als predikant in verschillende plaatsen. In Steenwijk van 1940-1946, in Bunschoten van 1946-1951, in Zwolle van 1951-1955, in Apeldoorn van 1955-1975, en in Nunspeet van 1975-1986.

J.H. Velema liet zien dat Saul door moedwillige ongehoorzaamheid de deur had geopend voor boze geesten. Velema liet zien dat het om een boze geest Gods ging, een boze geest die in bezit was van God, die bij God vandaan kwam, en die God daartoe gebruikte. God kan dat doen. Velema wijst er op dat dit al door Oudtestamentici zoals de Bondt en Goslinga zo werd uitgelegd. De boze geesten Gods waren geesten die onder de regering van God stonden, en die kunnen door God worden uitgezonden, en ze kunnen alleen iets doen als God het toelaat of er bevel voor geeft.

Velema wijst erop dat de methode van God heel anders is dan die van de mens. Hij noemt dat de boze geesten Gods onder heerschappij van God staan, en dat ze niet buiten God's raad en wil om opereren. Dit wetende is het voor een mens van belang om beheerst en geleid te worden door het geestelijke van God.

Uiteindelijk staat dan zowel mens als geest onder de heerschappij van God, of ze nu uit den boze zijn of

niet maakt dan niet meer uit, want God gebruikt alle dingen om het te volbrengen. Alles zal functie hebben, zowel goed als kwaad, en dat is een mooie belofte.

Het kan niet allemaal veranderd worden zoals de mens het wil, maar het kan wel bruikbaar worden. Wij moeten daarom op onze hoede zijn voor buitensporig fatalisme, want God is creatief genoeg om het tot goede einden te brengen. Is God niet groter dan alle drama die de mens heeft verzonnen ? Wij mogen niet lichtvaardig denken over zonde en eeuwigheid. Het zijn ernstige zaken, maar God weet met alles raad. Dit schenkt echter geen ruimte voor overmatige romantiek, want God moet de zonde straffen, en de mens mag absoluut niet zondigen, en dient te ontsnappen uit de sprookjeswereld van Laodicea. Het is een gruwelijke straf die over de zonde zal komen, maar God toornt niet voor eeuwig. God is niet onmachtig in zijn toorn, straft het kwaad niet overmatig. Wie denkt weg te komen met zonde heeft het mis, maar Calvijn wees erop dat God na elk oordeel ook weer het oordeel matigt, de touwtjes laat vieren. Er is bij God dus eb en vloed die elkaar afwisselen. God’s toorn kan ook weer terugkomen als men weer indut. Het is dus van belang maar men moet dat niet overmatig vereeuwigen en verabsoluteren. Calvijn noemde de eeuwigheid een feit, maar noemde de hel verder beeldspraak, zonder aan de ernst ervan af te doen. Het waren van verborgen dingen waar hij geen ijdele nieuwsgierigheid over wilde hebben, en die hij dus ook maar heel voorzichtig besprak. Laten we in deze dingen niet overdrijven. Daartoe zijn we niet geroepen.

Zowel Calvijn als Velema lieten een spoor zien waar we moesten zijn : we moesten de dingen van boven zoeken, en niet de aardse dingen en de aardse voorstellingen. Beiden streden zowel tegen afgedwaalde wereld als afgedwaalde kerk. Allereerst strijdt je dan tegen de dwaling in je eigen hart. Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle. We kennen de principes, maar voeren we ze ook uit, of blijft het alleen bij lippendienst en bij geloof ? Geloof zonder werken is dood. Ook zijn er veel dode werken. Calvijn had er een middel tegen : afsterving en afstemming, opdat God de werken door je heendoet. Men moet niet de dode letter volgen, maar tot de diepte gaan van het Woord. Daar komt veel mijnenwerk bij kijken. Calvijn en Velema hebben beiden in deze mijn gewerkt, en vele verloren en vergeten geestelijkheden opgediept. Beiden hebben ze deze geestelijkheden uitgestalt. Beiden behoorden tot de gereformeerde vaderen. Hier kan men van leren.

Als Calvijn het over de werken had, dan had hij het over het stil en leeg zijn voor God. Dat was het grootste werk, het passieve lijdenswerk, dat je niet kunt werken, maar wacht op God, je afstemt op God, iets waarvoor dus eigenlijk geen loon is, omdat het niets is, maar toch komt God daar juist aan tegemoet. Dat is wat het Lazarusloon is, het armoedsloon, geheel door God bepaalt. Het is geen menselijk loon, maar een genadeloon, want de mens is hierin geheel afhankelijk aan God. In de Institutie stelde Calvijn het te bot, met de reden misbruik te voorkomen, maar in zijn bijbelverklaringen legt hij dit diep uit met nuance, als de veer hangende aan het bot. Calvijn is beiden. Wij hopen in de komende tijd deze twee mannen, deze twee gereformeerde vaderen, nog verder te bespreken.

CALVIJN’S BESPREKING VAN JOHANNES 4:22-24

Calvijn sprak mensen niet naar de mond, maar stelde zich op als opponent om de feesttent van kerk en wereld aan de kaak te stellen. Hij sprak dat de dingen die de mens het meest behagen God doet walgen en verdrieten. De huichelaars zijn zo verblind door hun hoogmoed dat ze God ondergeschikt hebben gemaakt aan hun wil en willekeur. (Verkl. Johannes 4:24)

Alles wat aangenaam is voor het vlees is verdacht, stelt Calvijn. Hij waarschuwt tegen lichtzinnigheid.

De religieuze schijn van het zwakke vlees met al zijn plechtige, uiterlijke ceremoniën noemt Paulus de eerste beginselen van de wereld, als spiegelingen. Er is verschil tussen spiegelingen en werkelijkheid, dus daarom zal men tot de oerprisma moeten komen. Gaat men tot de bron, of volgt men gewoon de stroom. Hier vinden zoveel dwalingen plaats waar Calvijn op wijst. De mens is in een doolhof terechtgekomen en moet terug. Vele kerken, bewegingen en religies hebben hun valstrik opgezet, en we moeten daarbij opmerken dat het vaak voor de markt is. In het geestelijke en religieuze wordt volop handel gedreven, en daarin hebben velen een doel. Dat is de wereld zoals ze is. Dat is helaas ook zo in de medische wereld, dat ze medicijnen maken om te kunnen verkopen, en daarom wordt diagnose vaak geforceerd. Zij worden gedreven door marktdrang en dat is vaak geen betrouwbare raadgever.

Paulus noemt het de beginselen van de wereld in Calvijn's vertaling van Galaten 4:9. We moeten er dus pastoraal mee omgaan, of met zorg, niet zomaar geestelijk op zich, want dat kan ook heel zorgeloos zijn, en van het geestelijke hebben ze ook een markt gemaakt. Calvijn stelt dat de schrijver van Hebreeën het oude Heiligdom ook aards noemde. Het is dan wel geestelijk, maar in de vorm is het aards, en daarom is het pastorale zo belangrijk. We zien dat ook in het leven van Calvijn, dat hij zorgdrager wil zijn, dat hij deze onderwerpen met zorg wil omhullen en bespreken, op pastorale wijze, niet zomaar als geestelijke, maar in die tijd was de mens vaak nog overreligieus, tot het punt dat het niet meer menselijk was. We lezen ook van Calvijn's buitensporige gedrag op sommige tijden, alsof hij tot dronkenschap werd vervoerd in zijn religieuze ijver, en dan sloeg hij geheel door naar de andere kant, wat calvinisten ook zeer zeker niet tegenspraken. Er werd vergelijking gemaakt met de duistere zijde van David die ook soms doorsloeg naar de andere kant. Hoe dan ook kunnen we en moeten we van Calvijn leren als hij bij zijn zinnen is, wanneer hij door God wordt geleid en pastorale instructies geeft voor de kerk. Het was het begin van de reformatie, en de reformatie had nog kinderziektes. We kunnen het kind niet met het badwater weggooien, maar we moeten het verschil kennen tussen kind en badwater, tussen kind en kinderziekte. Daartoe is deze opleiding nodig. Dat is dus doorgaans een pastorale opleiding en niet anders.

Calvijn stelde dat de Joden strijdlustig en hardnekkig waren om vast te houden aan hun tradities toen de waarheid van boven werd onthuld. Men wil vasthouden aan de bedekkingen. Men wil vasthouden aan de beginselen van de wereld, ook de beginselen van de kerk, want het water van de waarheid is koud voor hen, onbekend. Maar zo zijn de christenen ook als de volle waarheid wordt onthuld die beloofd was, als de christen hoort van de onthullingen van het verborgen manna, van de witte steen, van het boek des levens. Toch is dat de enige weg voor overwinning. Aan de overwinnaars wordt het gegeven, niet aan de lafaarden die bang zijn er niet meer bij te horen. De schrijver van de Hebreeënbrief spoort aan om niet vast te houden aan de beginselen, zoals Paulus dat ook verkondigde in de Galatenbrief. Hoevelen kunnen niet laten gaan ? Het gaat hier om marktwaarde en sociale waarde, waarin men status meent te vinden, en dat is belangrijk voor hen. De mens houdt van het tijdelijke en vluchtige. Men heeft dat lopen verabsoluteren en vereeuwigen, men heeft het lopen vervleselijken tot materie, en nu kan men de weg niet meer terugvinden, want deze vorst wil hen niet meer laten gaan. Men is tot overontwikkeling gekomen ten koste van het geestelijke en pastorale. Dit is een teken van mentale en religieuze steroïden. De mens is verslaafd, en reageert ook als een verslaafde. De mens heeft de overdosis allang gehad.

Calvijn noemt het grove en vleselijke praal die niet door de vingers gezien mag worden. Het had zich diep geworteld in de kerk. Door en door vleselijke praal als holle geraamten, noemt Calvijn het.

Daarom noemt hij pastorale afzondering ook zo belangrijk. Het monnikenpad komt daaraan tegemoet, en ook dan moet men oppassen voor het bouwen van koninkrijkjes. Men moet pelgrim blijven. Men moet blijven strijden tegen de ijdele praal van het vlees, die overigens ook de grootste wil zijn in het lijden en de grootste in vroomheid. Op elke hoek van het monnikenpad ligt het farizeïstische gevaar, wat daar als een monster in de struiken loert. Velen worden gegrepen.

In hun hardnekkigheid vleien en prijzen zij zichzelf, stelt Calvijn, zodat zij niet weten wat zij doen, en vandaar dat Calvijn wijst op het belang van de kennis die van boven komt. We hebben het dan over de pastorale kennis. Het is niet zomaar geestelijke of religieuze kennis. We kunnen stellen dat de mens een openbaring nodig heeft over wat het Woord van God is en inhoudt.

DE ONTSNAPPING UIT LAODICEA

Calvijn stelt in zijn commentaar op Johannes 4 dat de waarheid niet zomaar tegenover de leugen staat, maar tegenover de vormen die de mens heeft bijgevoegd, voor uiterlijke vertoning, omdat de mens vlees is en daarom ook behagen heeft in het vleselijke. De vormen bieden verder geen vastheid. Het zijn verzinsels van de mens in hun overmoed en lichtzinnigheid. Zo heeft de mens de macht gegrepen door zijn eigen eigenzinnige vindingrijkheid, en vindt hierin trots als het zich gaat inburgeren en algemeen bekend en aanvaard wordt. Zo is dat vroeger gegaan. Men heeft dit allemaal lopen ophoesten, al die kerken en bewegingen, al die religies, en men heeft het tot God gemaakt, als een afgod. Dit zit zo vast in de mens dat er bijna geen ontsnapping is. Toch moet men uit Laodicea ontsnappen. Er is een pad.